

ОФІЦІЙНО

Інформація Міністерства фінансів України
про виконання Державного бюджету України за 2020 рік

2020 рік був роком важких випробувань і нових викликів для України. Розповсюдження з початку 2020 року пандемії, спричиненої гострою респіраторною хворобою COVID-19, обумовило розгортання карантинних заходів у світі та Україні, які призвели до обмеження ділової активності, тимчасового призупинення роботи бізнесу і його часткового звільнення від оподаткування, погіршили споживчі настрої та кон'юнктуру на світових товарних і фінансових ринках. Як результат, виконання бюджетних показників у перші місяці 2020 року було вкрай низьким. Однак уже у квітні 2020 року, за ініціативи Уряду, Верховна Рада України прийняла докорінні зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Це дозволило збалансувати бюджет та здійснювати першочергове фінансування скоригованих пріоритетів державної політики, зокрема, видатків із новоствореного Фонду боротьби з COVID-19, додаткових видатків на охорону здоров'я, освіту та соціальної сфери і в запланованих обсягах надавати соціальну підтримку населенню під час запровадження обмежувальних заходів.

У цілому, за підсумками 2020 року, завдяки виваженій та послідовній політиці Уряду вдалося досягти виконання бюджетних показників у запланованих законом обсягах. При цьому доходи державного бюджету були навіть перевищені понад планові обсяги. Дефіцит державного бюджету у 2020 році утримано у межах граничного показника, затвердженого Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік».

Макроекономічні умови виконання бюджету

Ключовим викликом для вітчизняної економіки у 2020 році стало поширення пандемії COVID-19. Запроваджені жорсткі карантинні заходи впродовж березня — травня 2020 року передбачали фактичну заборону діяльності підприємств низької видів економічної діяльності (насамперед — транспорту та сфери послуг), що негативно вплинуло на економічну динаміку в першій половині 2020 року. У результаті зростання рівня невизначеності відбулось погіршення ділових та споживчих настроїв, що негативно вплинуло на рівень споживання та інвестицій. Унаслідок впливу пандемії на світову економіку суттєвого скорочення зазнав і зовнішній попит.

З метою актуалізації прогнозу в умовах негативного впливу на розвиток світової та вітчизняної економіки кризових явищ, спричинених виникненням і поширенням коронавірусної хвороби COVID-19, прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 29 березня 2020 року № 253 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 травня 2019 р. № 555 «Про схвалення основних прогнозних макроекономічних показників економічного розвитку України на 2020 рік». Показники уточненого макроекономічного прогнозу введено до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік».

Наслідки карантинних обмежень та різкого скорочення попиту у вигляді скорочення економічної активності почали проявлятися уже в I кварталі 2020 року і досягли свого піку у II кварталі 2020 року. По мірі відходу від жорстких карантинних заходів на початку II півріччя 2020 року економіка почала швидко відновлюватися. Основними драйверами економічного відновлення стали внутрішній споживчий попит на фоні підвищення заробітної плати та покращення зовнішнього попиту на товари вітчизняного експорту в умовах підвищення цін на основну сировину.

Таким чином, українській економіці вдалося завершити 2020 рік з меншими втратами, ніж це очікувалося більшістю експертів на початку пандемії. За оцінкою Мінекономіки, на базі квартальної звітності Держстату реальний обсяг ВВП за підсумками 2020 року скоротився на 4,2 відсотка проти прогнозу зменшення на 4,8 відсотка, врахованому під час внесення змін до бюджету (таблиця 1).

Також вітчизняна економіка продемонструвала вищу стійкість до впливу зовнішніх факторів, ніж під час попередніх криз. Фактичний курс гривні до долара США, хоча і девальював за підсумками року на 4,3 відсотка (у середньорічному розрахунку), виявився більш міцним, ніж було враховано в припущеннях зміненого прогнозу. Цьому сприяло покращення зовнішньоторговельного сальдо через скорочення експорту меншими темпами, ніж було враховано в прогнозі та більш швидке падіння імпорту. Зі свого боку помірні показники девальвації гривні дозволили уникнути виникнення суттєвого інфляційного тиску, і, за підсумками 2020 року, споживча інфляція знаходилась по центру цільового коридору НБУ і була суттєво нижчою, ніж це передбачалося під час уточнення прогнозу. Помірна інфляція та зростання номінальних заробітних плат, підтримане підвищенням мінімальної заробітної плати до 5 тис. грн з 1 вересня, зумовили суттєве зростання реальної заробітної плати за підсумками 2020 року, тоді як під час перегляду прогнозу очікувалось її скорочення. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2020 рік зросла на 10,4 відсотка порівняно з 2019 роком та становила 11591 гривню, що у 2,4 рази вище рівня середньозваженої мінімальної заробітної плати (в розрахунках змін до бюджету враховано прогноз середньої зарплати в сумі 10706 гривень).

Відновлення споживчого попиту у другій половині 2020 року сприяло зростанню обороту роздрібною торгівлі, який за підсумками року збільшився на 8,4 відсотка.

Також спостерігалось зростання індексу будівельної продукції у 2020 році на 4 відсотки на фоні зростання будівництва інженерних споруд на 14,8 відсотка. Цьому сприяло збільшення витрат на розвиток інфраструктури за рахунок бюджетних коштів.

Основні макроекономічні показники

Таблиця 1

Показники	2020				Відхилення
	2017	2018	2019	Прогноз до бюджету	
Номінальний ВВП, млрд гривень	2983,9	3560,6	3974,6	3985,5	н/д
ВВП реальний, темп зростання, %	2,5	3,4	3,2	-4,8	-4,2**
Темпи приросту споживчих цін, %, грудень до грудня попереднього року	13,7	9,8	4,1	11,6	5,0
Темпи приросту цін виробників, %, грудень до грудня попереднього року	14,4	10,9	-7,4	12,0	14,5
Середньомісячна заробітна плата, грн	7 104	8 865	10 497	10 706	11 591
Зміна реальної заробітної плати*, %	19,1	12,5	9,8	-4,5	7,4
Зміна експорту товарів та послуг, у % до попереднього року	17,1	9,8	7,4	-5,5	-4,6
Зміна імпорту товарів та послуг, у % до попереднього року	19,2	12,8	7,8	-10,0	-18,1
Припущення прогнозу: Обмінний курс, гривень до долара США (середній)	26,6	27,2	25,8	30,0	27,0

* номінальна середньомісячна заробітна плата працівників, скоригована на індекс споживчих цін
** оцінка Мінекономіки

Водночас транспортна сфера відновлювалась більш повільно, що зумовлено насамперед обмеженнями для пасажирського транспорту в умовах епідемічних

зонувань всередині країни та посиленням карантинних обмежень у світі. За підсумками 2020 року, пасажиробіг скоротився на 53,9 відсотка.

Вантажообіг скоротився на 14,3 відсотка насамперед унаслідок зменшення вантажообігу трубопровідним транспортом на 33,7 відсотка.

За попередніми даними Держстату, обсяги виробництва промислової продукції у 2020 році зменшились на 5,2 відсотка до попереднього року. Зазначена динаміка стала наслідком значного скорочення як внутрішнього попиту, зокрема, інвестиційного (виробництво меблів та іншої продукції, ремонт, монтаж машин і устаткування — на 11,5 відсотка; металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування, — на 9,1 відсотка через погіршення світової кон'юнктури).

Серед основних видів діяльності найбільше скорочення спостерігалось у переробній промисловості — на 6,9 відсотка, в той час як добувна промисловість скоротилась на 3,1 відсотка, а постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря — на 1,3 відсотка.

У переробній промисловості, за підсумками 2020 року, найбільше скорочення продемонструвало машинобудування — «мінус» 18,5 відсотка (через скорочення інвестиційного попиту); виробництво меблів та іншої продукції, ремонт, монтаж машин і устаткування — на 11,5 відсотка; металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування, — на 9,1 відсотка (через погіршення світової кон'юнктури).

За даними Мінекономіки, у 2020 році зібрано 65,4 млн тонн зерна, що майже на 10 млн тонн нижче за обсяги збору 2019 року, через гіршу врожайність внаслідок складних погодних умов. Сільськогосподарське виробництво у 2020 році продемонструвало скорочення на 11,5 відсотка на фоні зниження індексу продукції рослинництва на 13,9 відсотка.

Звуження власних ресурсів підприємств (прибуток прибуткових підприємств за січень — вересень 2020 року зменшився на 9,5 відсотка і становив 411,8 млрд грн, збитки зросли у 2,8 раза до 318,5 млрд грн), обмеженість доступу до фінансових ресурсів та негативні очікування призвели до зменшення обсягу капітальних інвестицій за дев'ять місяців 2020 року на 35,4 відсотка до 268,0 млрд гривень.

Поширення пандемії COVID-19 та впровадження карантинних заходів впродовж 2020 року вплинуло й на характер інфляційної динаміки: якщо в першій половині 2020 року під впливом різкого скорочення споживчого попиту інфляція уповільнилась і вийшла за нижню межу середньострокової інфляційної цілі (до 1,7 відсотка у травні до відповідного місяця попереднього року), то вже наприкінці 2020 року споживча інфляція повернулася до центральної точки цільового діапазону у 5 відсотків ± 1 відсотковий пункт.

Основними чинниками, що вплинули на зростання споживчих цін наприкінці року, були посилення тиску з боку цін на продукти харчування, певне послаблення у IV кварталі 2020 року обмінного курсу гривні, що призвело до зростання цін на непродовольчі товари, а також зростання світових цін на сировинні товари, в тому числі енергоносії, які імпортує Україна. Індекс цін промислової продукції, за підсумками 2020 року, зріс на 14,5 відсотка в розрахунку грудень до грудня попереднього року, тоді як під час розрахунків змін до бюджету було враховано прогнозу його зростання на 12 відсотків.

Прискорення зменшення інфляційного тиску в I півріччі 2020 року та необхідність стимулювання економіки в умовах високої невизначеності щодо подальшого впливу пандемії COVID-19 створило передумови для зниження облікової ставки НБУ з 11 відсотків (з 31 січня 2020 року) до 6 відсотків (з 12 червня 2020 року), який наразі є найнижчим історичним рівнем.

За підсумками 2020 року, платіжний баланс було зведено з профіцитом 2 млрд дол. США проти профіциту в 6 млрд дол. США у 2019 році.

Профіцит поточного рахунку платіжного балансу у 2020 році становив 6,6 млрд дол. США порівняно з дефіцитом у 4,1 млрд дол. США у 2019 році.

Обсяг надходжень за статтею «Оплата праці» із-за кордону у 2020 році зменшився порівняно з 2019 роком на 5,3 відсотка та дорівнював 12,8 млрд дол. США. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на імпорт товарів та послуг, що скоротився на 18,1 відсотка (у 2019 році було відповідне зростання на 7,8 відсотка). Натомість скорочення експорту товарів та послуг становило 4,6 відсотка (у 2019 році було відповідне зростання на 7,4 відсотка).

Експорт товарів у 2020 році становив 45,2 млрд дол. США та зменшився на 2 відсотки через зниження експорту чорних і кольорових металів та виробів з них на 12,1 відсотка (питома вага в експорті становить 19,5 відсотка), машин, устаткування — на 1,5 відсотка, деревини — на 1,1 відсотка, продовольчих товарів — на 1,1 відсотка. Річне зростання спостерігалось в експорті мінеральних продуктів — на 12,7 відсотка, продукції хімічної промисловості — на 6,3 відсотка, продовольчих товарів та сировини для їх виробництва — на 0,3 відсотка (питома вага у експорті становить 49,1 відсотка). Експорт до країн ЄС зменшився на 1,9 млрд дол. США, або 10,9 відсотка. Частка країн ЄС у загальному експорті зменшилась та становила 33,8 відсотка (у 2019 році — 37,1 відсотка).

Обсяг імпорту товарів у 2020 році дорівнював 51,5 млрд дол. США та зменшився на 14,7 відсотка за рахунок зниження імпорту мінеральних продуктів на 40,6 відсотка, машин, устаткування, транспортних засобів та приладів — на 10,1 відсотка, чорних та кольорових металів — на 14,1 відсотка. Імпорт продовольчих товарів та сировини для їх виробництва збільшився на 13,4 відсотка (питома вага в імпорті становить 12,5 відсотка).

За даними Держстату, у 2020 році найбільшу частку в географічній структурі як експорту, так і імпорту товарів, у розрізі країн займав Китай (14,5 відсотка та 15,4 відсотка відповідно). Експорт товарів до Китаю за підсумком 2020 року збільшився майже у 2 рази. Динаміка обмінного курсу гривні протягом 2020 року знаходилась під впливом різноспрямованих ситуативних факторів, які здебільшого компенсували один одного. Однак у певні періоди часу курсова волатильність збільшувалась. Разом із тим навіть у найгостріший період коронакризи (березень — квітень 2020 року) волатильність обмінного курсу гривні до долара США перебувала в діапазоні, який є типовим для країн із режимом плаваючого обмінного курсу (2 – 15 відсотків). За підсумками 2020 року, фактичний обмінний курс становив 27 грн за долар США, тоді як під час внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було враховано припущення щодо середньорічного курсу на рівні 30 грн за долар США.

Внаслідок пандемії COVID-19 макроекономічні умови 2020 року суттєво змінилися порівняно з попередніми роками. Фактично більш міцний курс, менша інфляція, нижчі обсяги імпорту товарів та послуг, ніж це було враховано у змінах до макроекономічного прогнозу, сприяли пост-шоковому відновленню економіки та позитивно відобразилися на добробуті населення, хоча в той же час негативно впливали на доходи бюджету порівняно із плановими показниками.

Параметри державного бюджету 2020 року та його коригування

Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було затверджено 14 листопада 2019 року за доходами в сумі 1095,6 млрд грн, видатками — в сумі 1182,0 млрд грн та граничним розміром дефіциту державного бюджету — в сумі 94,3 млрд грн, або 2,1 відсотка у ВВП (у розрахунках враховано прогнозний обсяг номінального ВВП у сумі 4510,8 млрд гривень).

Стрімке розгортання спалаху захворюваності на COVID-19, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-2, його затяжна тривалість і негативний ефект на всі сфери життєдіяльності обумовлювали Уряд оперативно реагувати, докладаючи всіх зусиль і вживати необхідних заходів задля забезпечення стабілізації макроекономічної ситуації. Як результат, протягом 2020 року Верховна Рада України неодноразово приймала зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік».

Так, найбільш суттєві зміни до закону про бюджет внесено від 13 квітня 2020 року, відповідно до яких порівняно із затвердженим бюджетом доходи державного бюджету були скорочені на 119,7 млрд грн до 975,8 млрд грн, видатки державного бюджету збільшено на 84,4 млрд грн до 1060,2 млрд грн, а дефіцит державного бюджету зріс до 298,4 млрд грн, або до 7,49 відсотка у ВВП (у розрахунках враховано прогнозний обсяг номінального ВВП у сумі 3985,5 млрд гривень).

Також було створено у складі держбюджету Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її на-

слідками в обсязі 64,7 млрд грн, кошти якого протягом 2020 року спрямовувалися на першочергові та пріоритетні напрями з протидії поширенню коронавірусу.

Крім того, окремо було передбачено додаткові видатки в обсязі 15,8 млрд грн для доплат до заробітної плати медпрацівникам.

З метою створення цього Фонду було переглянуто видатки за рядом бюджетних програм щодо їх актуальності, першочерговості та пріоритетності. Зокрема, скорочено видатки на:

- напрями капітального характеру;
- оплату праці працівників для окремих органів виконавчої влади;
- відрядження в органах державної влади;
- проведення різноманітних спортивних, культурних заходів;
- виплату пільг та житлових субсидій громадянам;
- функціонування державного фонду регіонального розвитку;
- підтримку та розвиток об'єднаних територіальних громад;
- функціонування фонду енергоефективності;
- виплату деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплати послуг окремим категоріям населення (перенесено термін запровадження підвищених розмірів деяких соціальних виплат з 1 січня на 1 липня 2020 року);
- субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів;
- здійснення статистичних спостережень.

Крім того, було збільшено на 3,0 млрд грн обсяг резервного фонду на здійснення непередбачених заходів, які відповідно до законів можуть здійснюватися за рахунок коштів бюджету, але не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету.

- також було враховано додаткові видатки, зокрема, на:
 - фінансове забезпечення виплат пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами та дефіциту коштів Пенсійного фонду в сумі 29,7 млрд грн;
 - обслуговування державного боргу в сумі 3,3 млрд грн;
 - реструктуризацію вугільної галузі (оплата праці шахтарям) у сумі 1,6 млрд грн тощо.

Водночас не було скорочено видатки, спрямовані на забезпечення оборони і безпеки держави, підтримку АПК, дорожню інфраструктуру та окремі соціальні видатки, зокрема, на:

- житло та приміщення для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
- допомогу внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання;
- соціаліст громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- державну підтримку особам з особливими освітніми потребами тощо.

Серед інших важливих змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» слід відмітити такі:

- від 03 липня 2020 року збільшено на 2 млрд грн обсяг резервного фонду державного бюджету з метою забезпечення фінансування заходів з нейтралізації негативних наслідків червеної повені в західних областях України та запобігання виникненню інших надзвичайних ситуацій;
- від 13 липня 2020 року збільшено на 1,3 млрд грн обсяг видатків бюджетних програм, пов'язаних із підготовкою та проведенням чергових і перших місцевих виборів, а також проміжних виборів народного депутата України в одномандатному виборчому окрузі № 208 (Чернігівська область);
- від 17 вересня 2020 року збільшено на 2,2 млрд грн обсяг видатків Державному агентству автомобільних доріг України на покращення стану автомобільних доріг загального користування державного значення, будівництво, капітальний і поточний ремонт автомобільних доріг місцевого значення та мостових переходів.

Загалом, з урахуванням схвалених протягом 2020 року Верховною Радою України змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», планові показники доходів державного бюджету становили 1022,1 млрд грн, видатків — 1312,6 млрд гривень. При цьому граничний обсяг дефіциту державного бюджету порівняно із прийнятими змінами від 13 квітня 2020 року не змінився та становив 298,4 млрд гривень.

Виконання бюджетних показників

Доходи. До Державного бюджету України у 2020 році надійшло 1076 млрд грн, що на 77,7 млрд грн, або на 7,8 відсотка більше, ніж у 2019 році (таблиця 2).

Доходи державного бюджету становили 105,3 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами. Перевищення річного затвердженого показника становило 54,0 млрд гривень.

Рівень виконання річного розпису з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів державного бюджету, за спеціальним фондом (переважно через збільшення річних показників за власними надходженнями бюджетних установ) становив 100,8 відсотка.

На виконання дохідної частини державного бюджету у 2020 році впливали такі основні фактори:

- стрімке поширення пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та обмеження, введені для боротьби з нею;
- зростання середньої заробітної плати на 10,4 відсотка та зменшення середньооблікової кількості штатних працівників на 1,3 відсотка у 2020 році;
- підвищення ефективності адміністрування податків і зборів, удосконалення роботи системи моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризиків;

Таблиця 2

Доходи Державного бюджету України у 2020 році

Статті доходів	2020 факт, млрд грн	Темп приросту до 2019 року, %
РАЗОМ ДОХОДІВ	1076,0	107,8
у тому числі:		
Податок та збір на доходи фізичних осіб	117,3	106,7
Податок на прибуток підприємств	108,7	101,5
Рентна плата за користування надрами	47,1	114,2
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	80,4	115,1
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	57,8	108,2
ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	126,5	142,2
Відшкодування ПДВ	-143,1	94,2
ПДВ із ввезених на територію України товарів	274,1	94,6
Ввізні мито	30,2	101,2
Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність	70,7	152,8
Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»	42,7	65,8
Власні надходження бюджетних установ	69,0	149,5

ОФІЦІЙНО

- зменшення у 2020 році залишку невідшкодованих сум ПДВ на 9,1 млрд грн до 18,3 млрд грн станом на 01 січня 2021 року;

- щорічне 20-відсоткове збільшення специфічної ставки акцизного податку з тютюнових виробів та скорочення виробництва тютюнових виробів на 5 відсотків за 2020 рік;

- зниження на 9,5 відсотка прибутку підприємств у січні-вересні 2020 року та одноразове надходження податку на прибуток підприємств від НАК «Нафтогаз України» внаслідок отримання від ВАТ «Газпром» компенсації на виконання рішення Стокгольмського арбітражу;

- надходження від сплати дивідендів акціонерним товариством «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України», в тому числі внаслідок отримання від ВАТ «Газпром» компенсації на виконання рішення Стокгольмського арбітражу;

- падіння обсягів видобутку природного газу та нафти відповідно на 2,2 відсотка та на 2,4 відсотка;

- послаблення проти 2019 року середнього офіційного обмінного курсу гривні до долара США та євро відповідно на 4,3 відсотка та 6,3 відсотка, при цьому фактичний обмінний курс залишався міцнішим, ніж врахований у бюджеті;

- зменшення обсягів імпорту та експорту товарів за даними Національного банку України відповідно на 14,7 відсотка та на 2,0 відсотка.

Доходи загального фонду державного бюджету за 2020 рік порівняно із 2019 роком знизились на 0,3 відсотка, або на 2,2 млрд грн до 877,6 млрд гривень.

Рівень виконання річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами, за загальним фондом державного бюджету становив 102,2 відсотка, перевиконання — 18,9 млрд грн, у тому числі за рахунок:

перевиконання показників:

- податку на додану вартість у сумі 10,5 млрд грн;
- акцизного податку в сумі 6,0 млрд грн;
- податку на доходи фізичних осіб у сумі 6,0 млрд грн;
- та недовиконання показників:
- податку на прибуток підприємств у сумі 2,4 млрд грн;
- частини чистого прибутку (доходу) господарських організацій та дивідендів, нарахованих на акції, в сумі 1,5 млрд гривень.

Видатки. У 2020 році фінансування видаток державного бюджету здійснювалося відповідно до затверджених законом про бюджет показників. Незважаючи на складні макроекономічні умови, завдяки виваженій та послідовній бюджетній політиці Уряду вдалося за підсумками 2020 року закумулявати достатній обсяг ресурсу задля забезпечення фінансування всіх необхідних захищених статей видатків, видатків на національну безпеку і оборону, видатків на обслуговування державного боргу, видатків з Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2, спрямованих на підтримку населення та на подолання наслідків пандемії, а також низки інших видатків, які сприяли розвитку економіки та добробуту громадян.

Касові видатки Державного бюджету України за 2020 рік проведено в обсязі 1288 млрд грн, що відповідає 98,1 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України зі змінами. Рівень виконання річного розпису з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів державного бюджету за спеціальним фондом, становив 95 відсотків.

У 2020 році порівняно із 2019 роком видатки державного бюджету зросли на 212,9 млрд грн, або на 19,8 відсотка (таблиця 3). Недовиконання річного затвердженого показника обумовлено економією видатків на обслуговування боргу через ефективне управління державним боргом, фінансуванням видатків відповідно до фактично зареєстрованих зобов'язань.

За 2020 рік касові видатки загального фонду державного бюджету виконано в обсязі 1099,2 млрд грн, що становить 96,6 відсотка річного показника, затвердженого Верховною Радою України зі змінами. Проти 2019 року видатки загального фонду державного бюджету зросли на 146,2 млрд грн, або на 15,3 відсотка.

Таблиця 3

Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією у 2020 році

Статті видатків	2020 рік, факт	темпи росту до 2019 року, %
Всього видатків, у тому числі:	1288,0	19,8
Загальнодержавні функції (без урахування видатків на обслуговування державного боргу)	44,1	-9,8
Обслуговування боргу	119,7	0,4
Оборона	120,4	12,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	157,7	10,7
Економічна діяльність	168,9	133,4
Охорона навколишнього природного середовища	6,6	5,1
Житлово-комунальне господарство	0,09	-18,0
Охорона здоров'я	124,9	223,9
Духовний та фізичний розвиток	9,8	-1,4
Освіта	52,9	2,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322,7	47,6
Міжбюджетні трансферти	160,2	-38,5

У 2020 році на національну безпеку й оборону держави спрямовано загальний ресурс у сумі 249,1 млрд грн, що на 31,1 млрд грн більше порівняно з 2019 роком.

Видатки державного бюджету на обслуговування державного боргу (за функціональною класифікацією видатків) у 2020 році становили 119,7 млрд грн, що на 0,5 млрд грн, або на 0,4 відсотка більше ніж у 2019 році. Економія видатків на обслуговування боргу в сумі 16,1 млрд грн пояснювалась в основному відхиленням фактичного курсу іноземних валют до гривні від прогнозних, що закладались у проєкт державного бюджету на 2020 рік.

Видатки на виплату заробітної плати та нарахувань для працівників бюджетної сфери у 2020 році становили 240,5 млрд грн, що на 30,5 млрд грн, або на 14,5 відсотка більше ніж у 2019 році (таблиця 4). Зростання відповідних видатків пов'язано із підвищенням мінімальної заробітної плати, окладів відповідно до Єдиної тарифної сітки. Так, розмір посадового окладу працівника І тарифного розряду Єдиної тарифної сітки становив: з 1 січня — 2 102 грн, з вересня — 2 225 гривень.

Таблиця 4

Видатки Державного бюджету України за економічною класифікацією у 2020 році

Статті видатків	2020 рік, факт	темпи приросту до 2019 року, %
Всього видатків, у тому числі:	1288,0	19,8
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	240,5	14,5
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	9,2	-8,0
Продукти харчування	5,8	1,7
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	8,4	-10,0
Поточні трансферти підприємствам, органам державного управління інших рівнів та урядам іноземних держав та міжнародним організаціям	201,3	-21,2
Соціальне забезпечення	322,5	44,3
Капітальні видатки	94,8	24,5

Пенсійне забезпечення у 2020 році здійснювалося відповідно до норм чинного законодавства своєчасно та в повному обсязі. За 2020 рік касові видатки державного бюджету для перерахування трансфертів до Пенсійного фонду становили 202,3 млрд гривень.

Мінімальний розмір пенсії у 2020 році становив 1680,0 грн, що на 143 грн більше ніж у 2019 році.

Станом на 01 січня 2021 року середній розмір пенсійних виплат становив 3507 грн, що на 424 грн більше, ніж станом на 01 січня 2020 року.

Також у 2020 році продовжено здійснення індексації пенсій громадян та запроваджено щомісячну компенсаційну виплату у розмірі 500 грн пенсіонерам, яким виповнилося 80 років і більше.

Видатки на реалізацію зазначених заходів здійснювались у межах коштів, що були передбачені в державному бюджеті та у бюджеті Пенсійного фонду України на 2020 рік.

Для забезпечення належного соціального захисту кожного громадянина України у 2020 році здійснено поетапне підвищення розмірів прожиткового мінімуму з 01 липня та з 01 грудня. Порівняно з 2019 роком розміри прожиткового мінімуму на одну особу зросли грудень до грудня попереднього року на 8 відсотків до 2 189 гривень.

Так, прожитковий мінімум для основних соціальних і демографічних груп населення зріс грудень до грудня попереднього року та становив:

для дітей віком до 6 років — на 142 грн до 1 921 грн;

дітей віком від 6 до 18 років — на 177 грн до 2 395 грн;

працевдатних осіб — на 168 грн до 2 270 грн;

осіб, які втратили працездатність, — на 131 грн до 1 769 гривень.

З метою удосконалення управління бюджетними видатками соціального спрямування у 2020 році передано Мінсоцполітики видатки, що у 2019 році здійснювались за рахунок відповідних субвенцій із державного бюджету місцевим бюджетам, зокрема, на надання пільг та субсидій на придбання твердого палива і скрапленого газу, які включені до складу програми на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг, а також на виплату державних соціальних допомог.

Крім того, на виплату державних соціальних допомог у 2020 році спрямовано 58,8 млрд грн, що на 3 млрд грн більше ніж у 2019 році.

У 2020 році на забезпечення виплати допомоги на дітей фізичним особам — підприємцям, які обрали спрощену систему оподаткування й належать до першої та другої груп платників єдиного податку, за рахунок коштів, які виділені із Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками, спрямовано 1,3 млрд гривень.

Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19

Змінами до бюджету від 13 квітня 2020 року створено Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2, в обсязі 64,7 млрд гривень. До кінця 2020 року змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 03 липня 2020 року № 751-IX, від 13 липня 2020 року № 757-IX, від 17.11.2020 № 1006-IX, постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 623 та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2020 № 1563 плановий обсяг цього Фонду було збільшено до 80,9 млрд грн, із яких 72 млрд грн — обсяг коштів за загальним фондом державного бюджету і 8,9 млрд грн — за спеціальним фондом державного бюджету.

Обсяг виділених коштів з цього Фонду відповідно до прийнятих рішень Кабінету Міністрів України у 2020 році становив 78,4 млрд грн, у тому числі за загальним фондом 72 млрд грн (фактично використано — 63,7 млрд грн), спеціальним фондом — 6,4 млрд грн (фактично використано — 2,8 млрд гривень).

Найбільшими отримувачами коштів були:

- **Державне агентство автомобільних доріг України** — 26,2 млрд грн (фактично використано 25,7 млрд грн, або 98,3 відсотка). Кошти спрямовано на розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення;

- **Міністерство охорони здоров'я України** — 21,8 млрд грн (фактично використано за загальним фондом 17,8 млрд грн з 20,4 млрд грн, або 86,8 відсотка, за спеціальним фондом виділені 1,4 млрд грн не використано). Кошти спрямовано для закупівлі апаратів штучної вентиляції легенів, засобів індивідуального захисту, обладнання для приймальних відділень опорних закладів охорони здоров'я в госпітальних округах, для підвищення надбавок і доплат до заробітної плати медиків та іншим працівникам, які лікують хворих на COVID-19, на забезпечення подачею кисню закладів охорони здоров'я, для закупівлі вакцин тощо;

- **Міністерство соціальної політики України** — 11,8 млрд грн (фактично використано за загальним фондом 4 млрд грн з 6,8 млрд грн, або 59,8 відсотка, за спеціальним фондом — 2,8 млрд грн з 5 млрд грн, або 55,5 відсотка). Кошти спрямовано для забезпечення страховими виплатами по тимчасової непрацездатності, здійснення виплат членам сімей померлих внаслідок захворювання на COVID-19 медиків, надання допомоги на дітей фізичним особам — підприємцям, надання одноразової матеріальної допомоги застрахованим особам, у зв'язку з втратою доходів у разі повної заборони сфери їх діяльності під час карантину;

- **Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України** — 10,7 млрд грн (фактично використано 8,8 млрд грн, або 82,1 відсотка). Кошти спрямовано для виплати допомоги по безробіттю, одноразової компенсації суб'єктам господарювання на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виплати одноразової матеріальної допомоги суб'єктам господарювання.

Бюджетна децентралізація та її результати.

Міжбюджетні трансферти

За шість років реформування бюджетної системи в контексті децентралізації досягнуто важливих результатів — зміцнено фінансову спроможність місцевих бюджетів, забезпечено надання якісних суспільних послуг споживачам завдяки розширенню видаткових повноважень органів місцевого самоврядування.

Рейтинг міжбюджетних відносин та зміни до податкового законодавства сприяли підвищенню рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів та забезпечили формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами, а також створили умови для мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів.

Так, до загального фонду місцевих бюджетів за 2020 рік надійшло 289,9 млрд грн, або 98,5 відсотка до річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Порівняно з 2019 роком надходження зросли на 15,0 млрд грн, або на 5,4 відсотка.

Позитивним аспектом реформи міжбюджетних відносин є збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. У 2020 році обсяг капітальних видатків становив 98,6 млрд гривень.

Частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів (загальний та спеціальний фонд разом) збільшилась проти 2019 року на 3,0 відсотка та становила 20,6 відсотка (для порівняння: у 2018 році частка капітальних видатків — 16,0 відсотків, у 2016 — 2017 роках — 15 відсотків, у 2015 році — 11,5 відсотка, а у 2013 — 2014 роках — лише 6,5 відсотка та 6,2 відсотка відповідно).

У цілому за 2020 рік Уряд забезпечував виконання всіх зобов'язань згідно з бюджетним законодавством, зокрема, в частині перерахування міжбюджетних трансфертів.

За 2020 рік із Державного бюджету України до місцевих бюджетів перераховано трансферти на загальну суму 161 млрд грн, у тому числі трансферти із загального фонду — 136,6 млрд грн, з яких:

- субвенції соціального захисту — 27,5 млрд грн;
- медичної субвенції — 14,6 млрд грн;
- освітньої субвенції — 81,2 млрд грн;
- базової дотації для забезпечення зміцнення податкової спроможності місцевих бюджетів — 13,3 млрд гривень.

Крім того, завершення у 2020 році процесу формування адміністративно-територіальною устрою базового та районного рівнів забезпечило реалізацію однієї із ключових напрямів реформи міжбюджетних відносин — створення дворівневої системи взаємодії державного бюджету з місцевими бюджетами.

Таким чином, з 01 січня 2021 року в результаті укрупнення районів та територіальних громад утворилося близько 1,5 тисячі місцевих бюджетів, які можуть отримувати на пряму з державного бюджету належні їм дотації та субвенції (проти 12 тисяч місцевих бюджетів у 2015 році, з яких прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом мали лише близько 700 бюджетів).

Дефіцит бюджету та державний борг

Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» затверджено граничний обсяг дефіциту державного бюджету в сумі 94,3 млрд гривень.

Проте з метою збалансування бюджетних показників у прийнятих змінах до закону в квітні 2020 року граничний обсяг дефіциту було збільшено до 298,4 млрд гривень. Разом з тим зазначеними змінами було тимчасово призупинено до 01 січня 2021 року дію норми Бюджетного кодексу України щодо визначення граничного розміру дефіциту державного бюджету не більше 3 відсотків ВВП.

З урахуванням внесених розпорядниками бюджетних коштів змін до плану за спеціальним фондом, річний плановий показник дефіциту державного бюджету становив 300,5 млрд гривень.

Фактично державний бюджет у 2020 році виконано з дефіцитом у сумі 217,1 млрд гривень, що відповідає 72,2 відсотка річного планового показника зі змінами. Загальний фонд державного бюджету у 2020 році виконано з фактичним дефіцитом у сумі 216,5 млрд грн, що знаходиться в межах затвердженого річного показника дефіциту в сумі 274,5 млрд гривень.

Суттєві показники граничного та фактичного дефіцитів державного бюджету є результатом реагування на негативні наслідки пандемії COVID-19 та враховують першочергове забезпечення фінансуванням пріоритетів державної політики, зокрема створення Фонду боротьби з COVID-19, додаткових видатків на охорону здоров'я, освіту, надання соціальної підтримки населенню під час запровадження обмежувальних заходів.

Основним джерелом отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту державного бюджету у 2020 році, слугували державні внутрішні та зовнішні запозичення.

У цілому за 2020 рік державних запозичень здійснено на суму 639,6 млрд гривень.

Всього державні внутрішні запозичення становили 389,2 млрд грн, у тому числі від розміщення облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП) на фінансування державного бюджету було залучено 382,4 млрд грн, а також відповідно до статті 16 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» та постанови Уряду від 23 вересня 2020 року № 881 для збільшення статутного капіталу акціонерного товариства «Державний експортно-імпортерний банк» було здійснено випуск ОВДП в обмін на акції додаткової емісії банку на суму 6,8 млрд гривень.

На внутрішньому ринку фінансів України регулярно проводилося аукціони з розміщення широкого спектру ОВДП, вперше за останні шість років відбувся випуск ОВДП із строком погашення 7 років. На внутрішньому ринку проводилися розміщення ОВДП, номінованих як в національній, так і в іноземних валютах, від яких залучено на фінансування державного бюджету 251,6 млрд грн, 3,8 млрд дол. США та 0,8 млрд євро відповідно.

Надходження від державних зовнішніх запозичень становили в еквіваленті національної валюти 250,4 млрд грн, з яких 232,4 млрд грн було залучено на фінансування загального фонду державного бюджету, 18,0 млрд грн — на впровадження спільних з міжнародними фінансовими організаціями та країнами-партнерами проєктів за спеціальним фондом державного бюджету.

З метою забезпечення стійкості державних фінансів, зважаючи на виклики, які постали із пандемією COVID-19, серед зовнішніх джерел фінансування пріоритетом для України залишалася співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та країнами-партнерами.

У рамках співробітництва з Міжнародним валютним фондом було погашено нову 18-місячну Програму «Стенд бай», виконання якої зосереджено на ключовому завданні — підтримці макроекономічної та фінансової стабільності України. Так, у 2020 році отримано перший транш у розмірі 2,1 млрд дол. США.

Україна продовжила успішний розвиток співпраці з Європейським Союзом, виконавши необхідні умови в рамках четвертої програми макрофінансової допомоги, та отримала другий транш у розмірі 500 млн євро. Також ЄС запровадив нову виняткову програму макрофінансової (кредитної) допомоги для підтримки країн-партнерів у контексті пандемії COVID-19. У рамках нової програми Україна отримала перший транш у розмірі 600 млн євро.

У 2020 році продовжено реалізацію проєктів «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» та підписано нову угоду про Друге додаткове фінансування, яка покликана сприяти подоланню наслідків пандемії COVID-19. У межах цих проєктів від Міжнародного банку реконструкції та розвитку надійшло 291 млн дол. США.

Україна у 2020 році залишалася активним учасником міжнародних ринків капіталу та здійснювала розміщення облігацій зовнішніх державних позик (єврооблігацій). Продовження продуктивної взаємодії з міжнародними організаціями та країнами-партнерами дозволило підвищити кредитні рейтинги України: міжнародним рейтинговим агентством Moody's Investors Service до рівня «В3» зі стабільним прогнозом, а японським рейтинговим агентством Rating and Investment Information (R&I) до рівня «В+». Україна стала єдиним державою у світі, якій підвищили кредитний рейтинг під час пандемії COVID-19.

У 2020 році Міжнародне видання GlobalMarkets, яке кожного року висвітлює Щорічні збори МВФ та Світового банку, нагородило Україну в номінації «Найкращий офіс з управління державним боргом в Центральній та Східній Європі».

Додатковим джерелом покриття дефіциту державного бюджету були надходження від приватизації державного майна. Так, за 2020 рік до загального фонду державного бюджету від приватизації державного майна фактично надійшло 2,2 млрд грн при затвердженні Верховною Радою України зі змінами річному показнику у сумі 500 млн гривень.

У 2020 році Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було здійснено дострокове погашення векселів, що видані ним в обмін на облігації внутрішньої державної позики, випуск яких здійснено для надання кредитів у 2014 – 2017 роках на суму 2 млрд гривень.

Протягом року погашення та обслуговування боргу здійснювалося вчасно та в повному обсязі. На погашення основної суми державного боргу спрямовано 385,5 млрд грн та на обслуговування — 119,7 млрд гривень.

У рамках цілей Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2019 – 2022 роки, що включала і операції з метою зменшення пікового навантаження на державний бюджет та відповідно до статті 31 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» здійснено приватне розміщення додаткового випуску єврооблігацій 2015 року другої серії на суму 328,8 млн дол. США. Залучені від розміщення кошти використано для завершення розрахунків за активною операцією з управління державним боргом, яка полягала у викупі на відкритому ринку державних деривативів (ВВП-варантів).

Законом «Про Державний бюджет України на 2020 рік» визначено граничний обсяг державного боргу на 31 грудня 2020 року в сумі 2 386,8 млрд гривень.

При цьому, відповідно до квітневих змін до закону про державний бюджет, тимчасово, до 01 січня 2021 року, не застосовувались норми Бюджетного кодексу України щодо визначення граничного обсягу гарантованого державою боргу.

Станом на 31 грудня 2020 року державний борг становив 2259,2 млрд грн (79,9 млрд дол. США), у тому числі державний зовнішній борг становив 1258,5 млрд грн (44,5 млрд дол. США), державний внутрішній борг — 1000,7 млрд грн (35,4 млрд дол. США).

Гарантований державою борг на кінець 2020 року становив 292,6 млрд грн (10,4 млрд дол. США), в тому числі: гарантований державою зовнішній борг — 260,4 млрд грн (9,2 млрд дол. США); гарантований державою внутрішній борг — 32,2 млрд грн (1,1 млрд дол. США).

Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України на кінець 2020 року становив 2551,9 млрд грн (90,3 млрд дол. США), в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг — 1518,9 млрд грн (53,7 млрд дол. США); державний та гарантований державою внутрішній борг — 1033,0 млрд грн (36,5 млрд дол. США).

Протягом 2020 року обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився в гривневому еквіваленті на 553,6 млрд грн, а в доларовому еквіваленті — на 5,9 млрд дол. США.

Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП на кінець 2020 року становив 56,8 відсотка (у розрахунок використано очікувану оцінку Мінекономіки обсягу номінального ВВП за 2020 рік у сумі 3975,2 млрд грн відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 671) проти 44,3 відсотка на кінець 2019 року.

ДО ВІДОМА

19 березня 2021 року о 15:00 у Міністерстві фінансів України (вул. Межигірська, 11) планується публічне представлення звіту про виконання Державного бюджету України за 2020 рік з дотриманням усіх карантинних вимог.

Детальну інформацію дивіться на офіційному вебсайті Міністерства фінансів України (www.mof.gov.ua).